



ƏNƏNƏVİ COĞRAFI TƏDQIQAT METODLARI VƏ ONLARIN TƏHLİLİ

Könül Akif qızı Abbasova

Akad H.Ə.Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu

E-mail: Abbas.k@bk.ru

Bildiyimiz kimi müasir dövrdə texnika və tenologiyanın inkişafı hər bir sahəyə öz təsirini göstərdiyi kimi coğrafi tədqiqat metodlarına da təsir edərək onların yenilənməsinə şərait yaratmışdır. Bununla da coğrafi tədqiqat metodları ənənəvi və müasir olmaqla qruplaşdırılmış və onların özünəməxsus xüsusiyyətləri formalaşmışdır.

Məqalədə ənənəvi tədqiqat metodları təhlil edilmişdir. Bu zaman ayrı-ayrı ənənəvi tədqiqat metodları qruplaşdırılmış və onların özünəməxsus xüsusiyyətləri qeyd edilmişdir. Çöl tədqiqatları, kartoqrafik tədqiqatlar, tarixi faktlardan istifadə və onların müqayisəli təhlili məqalənin əsas hissəsini təşkil edir. Ənənəvi tədqiqat metodlarının ayrı-ayrılıqda nöblətinin hər biri təhlil edilmiş, özənəməxsus xüsusiyyətləri qeyd edilərək müəyyən təkliflər verilmişdir. Bundan əlavə baxmayaraq ki ənənəvi tədqiqat metodları daha ilkin yaranmış metodlardır müasir dövrdə əhəmiyyəti göstərilmişdir. Müasir dövrdə qeyd edilən tədqiqat metdollarından istifadənin əhəmiyyəti, müəyyən sahələrdə istifadəsinə daha böyük ehtiyacın duyulması mövzunun aktuallığının göstəricisidir. Tədqiqat zamanı bu sahələrin müəyyən növləri qruplaşdırılaraq qeyd edilmişdir. Mövzuya dair yekun nəticəyə gələrək təkliflər verilmişdir. Tədqiqat zamanı yerli və xarici mənbələrə istinad edilərək son dövrün mənbələrinə üstünlük verilmişdir.

Açar sözlər: tarixi, müqayisə, kartoqrafiya, çöl, ekspedisiya

GİRİŞ

Coğrafi tədqiqatlar aparılan zaman bir çox metodlardan istifadə edilir. Onlar ənənəvi və müasir qruplarında birləşdirilərək tədqiqatçıların daha dəqiq, keyfiyyətli və səmərəli fəaliyyətinə şərait yaradır. Baxmayaraq ki ənənəvi tədqiqat metodları daha əvvəl yaranmış, ilkin tədqiqat metodları hesab edilir, müasir dövrdə də bir çox coğrafi obyektlərin tədqiqatlarında əhəmiyyətini saxlayır. Buna görə də ənənəvi tədqiqat metodlarının araşdırılması, təhlili və qiymətləndirilməsi coğrafi tədqiqatların aktual mövzularındandır.

Ənənəvi tədqiqat metodları baxmayaraq ki ilkin tədqiqat metodları hesab edilir, müasir dövrdə çöl tədqiqatlarının aparılması, kartoqrafik məlumatlardan istifadə, tarixi faktlara nəzər yetirmək, tədqiqatların müqayisəli öyrənilməsi tədqiqat işinin ayrılmaz hissəsi olaraq qalmaqdadır.

Hər bir elmin öyrənilməsində olduğu kimi coğrafiya elminin də öyrənilməsində müxtəlif tədqiqat metodlarından istifadə edilir. Tədqiqat elmi biliklərin artırılması, onların tətbiq edilməsi üçün yeni sahələrin araşdırılması məqsədilə ardıcıl olaraq həyata keçirilmiş elmi fəaliyyətdir.

MATERIAL VƏ METODLAR

Təbiət və cəmiyyətdə obyekt, hadisə və proseslərin yaranması, inkişaf xüsusiyyətlərini öyrənmək, coğrafi məlumatları təhlil etmək, məkan zaman modelini müəyyənləşdirmək üçün coğrafi tədqiqat metodlarından istifadə olunur. Coğrafi tədqiqat metodlarını öyrənməzdən əvvəl tədqiqat anlayışına xas olan xüsusiyyəti nəzərdən keçirək. Coğrafi tədqiqatlar coğrafi məlumatların



əldə edilməsinə yönəlmiş fəaliyyətdir. Tədqiqat hər hansı bir obyektə və ya onun xüsusiyyətlərini öyrənmək məqsədilə aparılan dəqiq elmi araşdırmalardır. Tədqiqatlar iki qrupa ayrılır və bunlar aşağıdakılardır.

Fundamental tədqiqatlar - yeni biliklərin istifadəsi ilə bağlı hər hansı bir məqsəd olmadan onların əldə olunmasına istiqamətlənmiş eksperimental və ya nəzəri tədqiqatlardır. Onların nəticələri nəzəriyyələrdən, fərziyyələrdən, metodlardan və s. ibarətdir. Bu tədqiqatlar əldə olunmuş elmi nəticələrdən praktikada istifadə olunması imkanlarının aşkar edilməsi üçün tətbiqi tədqiqatların aparılması haqqında tövsiyələr, elmi nəşrlər və s. ilə yekunlaşa bilər.

Tətbiqi tədqiqatlar – bu tədqiqatlar konkret praktiki məsələlərin həll olunması məqsədi ilə yeni biliklərin əldə olunmasına yönəldilmiş real işlərdən ibarətdir. Tətbiqi tədqiqatlarda fundamental tədqiqatların nəticələrindən istifadə edilməsinin mümkün olan yollarını, daha əvvəllər formalaşdırılmış problemlərin həlli üçün yeni üsulları müəyyənləşdirilir [1, 2].

Tədqiqatlar özünəməxsus keyfiyyəti ilə səciyyələnilirlər:

- tədqiqatın məzmunu tam olmalıdır - mövzunun düzgün seçilməsi, genişliyi, həcmi, zənginliyi;
- tədqiqatlar dəqiq olmalıdır - heç bir səhvə yol verməməli, nəticəyə yaxınlaşmaq, tədqiqat mövzusunun baza anlayışlarını təşkil edən faktorları, mühüm müddəaları dərk edərək seçə bilmək lazımdır;
- tədqiqat ədalətliyi ilə seçilməlidir - tədqiqatda iştirak edən müxtəlif tərəflərlə ünsiyyət qurmaq, hər hansı bir məsələlərin həllində düzgün mövqedə olmaq bacarığı olmalıdır;
- tədqiqatın dərin araşdırılmalıdır - aparılan tədqiqat işinin mahiyyəti, səbəb və nəticə əlaqələri geniş araşdırılmalıdır;
- tədqiqatın şüurlulu təşkil edilməlidir - istifadə edilən fakt və müddəaların düzgünlüyünə əmin olmaq, eləcə də onları arqumentləşdirmək vacibdir;
- tədqiqat elmiliyi ilə seçilməlidir - tədqiqat mövzusu təhlil olunmalı, elmi əsaslara istinad olunaraq tətbiqə hazırlanmalıdır;
- tədqiqatın ümumiləşdirilməlidir - tədqiqat mövzuları bloklar üzrə üzləşdirilməli, prosesdə inkişaf və dinamika göstərilməlidir;
- tədqiqat nəticələri praktikada istifadə edilməlidir - tövsiyələrin hazırlanması, tətbiq edilməsi üçün üsul və metodlar seçə bilmək bacarığı olmalıdır [6, 7].

Tədqiqatın keyfiyyəti onu aparən şəxsin - tədqiqatçının şəxsi keyfiyyətlərindən, dəqiq edəcəyi sahəni mükəmməl bilməsindən, dünyagörüşünə malik olmasından, obyektiv və ədalətli olmasından, şəxsi hisslərinə qapılmamasından, tədqiqat apardığı zaman proseslərə müdaxilə etməməsindən, ünsiyyət qurmağı bacarmasından, tədqiqat nəticələrini elmi cəhətdən əsaslandırmasından, kompüter texnologiyalarından istifadə səriştəsindən, fikirlərini aydın şəkildə izah etmə bacarığından və s.-dən asılıdır.

Ənənəvi tədqiqat metodları coğrafi obyektlərin öyrənilməsinin ilkin mərhələsindən başlayaraq müasir dövr texnika və texnoloji yeniliklərin inkişafına qədər uzun zaman öz aktuallığını qoruyub saxlamışdır. Bu metodlardan istifadə etməklə təbii, sosial-iqtisadi, siyasi, demoqrafik proseslərin öyrənilməsinə və təhlilini aparmaq mümkündür.

Coğrafiyanın ənənəvi tədqiqat metodları aşağıdakılardır:

1. Çöl tədqiqatları (ekspedisiya);
2. Kartografik;
3. Tarixi;



4. Müqayisə.

1. Çöl tətqiqatları və ya ekspedisiya (yaxud müşahidə) metodu vastəsilə ərazidə birbaşa aparılmış müşahidələr, müxtəlif riyazi hədəbləmələrin yaxud cihazların vaxtəsilə əldə olunan məlumatlar əsasında bir çox qanunauyğunluqların öyrənilməsidir.

Bu metodda tətqiqatçı hər hansı bir coğrafi obyektə yaxınlaşaraq onu müəyyən müddət müşahidə edir. Müşahidənin nəticələri tətqiqatçının əldə etdiyi biliklərin təsvirini yaradır. Bu metoddan istifadə edən tətqiqatçılar nəinki müşahidə etdikləri coğrafi obyekt haqqında məlumatlar toplusu yaratmışlar, həmçinin onların xüsusiyyətləri, səbəbləri, proqnozları və s. ilə bağlı da müəyyən izahatlar vermişlər [4, 5, 9].

2. Kartoqrafik metod müxtəlif məzmunlu xəritələri öyrənib təhlil etməyə əsaslanır. Xəritələrin keyfiyyət göstəricilərinə məzmunu, dəqiqlik reallıq və tamlığı, müasirliyə uyğunluğu, dizaynı, elmi etibarlılığı, ideoloji istiqaməti və s. aid edilir. Xəritələrdə təsvir edilmiş üsulları anlamaq üçün kartometrik təhlil aparılır. Alınmış nəticələrin dəqiqliyinə görə xəritədəki tətqiqatlar təxmini, orta dəqiq və dəqiq olmaqla üç qrupa bölünür [11, s.113].

Qədim dövrün xəritələri öz əkslərini dəri üzərində rəsmlərdə, müxtəlif mağara rəsmlərində, sümük yaxud ağac üzərində təsvirlərdə və s. tapmışdır. Sonralar daha da təkmilləşərək kağız üzərinə köçürülmüş, zamanla ilkin primitiv xəritələr (məsələn, naviqasiya üçün) işlənib hazırlanmışdır. Kartoqrafik metoddan ist istifadə edən Ptolomey onu gündəlik coğrafi tətqiqatların istifadəsində əhəmiyyətli hala gətirmişdir. Orta əsrlər dövründə yeni kəşflərin nəticəsi olaraq xəritələr daha da təkmilləşdirilmiş, hətta bir çoxları müasir dövrdə də öz aktuallığını qoruyub saxlamışdır (Məsələn, dəniz kartoqrafiyasında hələ də istifadə edilən Merkatorun xəritəsi).

Kartoqrafik metod Böyük coğrafi kəşflər dövründə daha da əhəmiyyət qazanmış, xəritələr inkişaf dövrü keçərək təkmilləşdirilmişdir. Daha əvvəl xəritələr coğrafi obyektləri nisbi yerini, onların ölçülərinin müqayisəsini, iqtisadiyyatını təhlil edib qiymətləndirmək məqsədilə istifadə edilirdisə də, IX əsrdə tematik xəritələrin üzə çıxması bu fəaliyyəti daha da genişləndirdi. Abstrakt anlayışların xəritələrdə təsvirinin yaradıcılarından biri A.Humbolt olmuşdur. Xüsusilə yerdən görünməyən istiliyin xəritədə təsvirlərini - izoterimlərin ərazi üzrə paylanmasını vermişdir. V.V.Dokuçayev torpaq xəritəsinin məkanda paylanmasını təsvir etmiş, torpaq əmələgəlmə amilləri, həmçinin genetik prinsipləri nəzərə almışdır [8, 10].

NƏTİCƏLƏR VƏ ONLARIN MÜZAKİRƏSİ

Bu tətqiqat metodu kartometrik, vizual, qrafiki və s. təhlillərin köməyi ilə həyata keçirilir. Bu təhlilləri aşağıdakılardır:

1. Kartometrik təhlili apararkən coğrafi obyektlərin koordinatlarının təyin edilməsi, ərazinin sahəsi, hündürlüyü, uzunluğunun hesablanması, azimutunun və istiqamətinin təyin edilməsi, miqyasa, dərəcə toruna əsasən məsafənin təyini və s. mümkündür. Kartometrik təhlil vastəsilə obyektin kəmiyyət göstəricilərinin təyin edilməsi mümkündür. Bu təhlil ərazidən asılı olaraq lokal və qlobal ola bilər. Məsələn hər hansı bir çayın uzunluğunun ölçülməsi lokal olduğu halda daha geniş ərazidə çayların ümumi uzunluqlarının ölçülməsi qlobal hesab edilə bilər.

2. Vizual təhlil xəritələrdə coğrafi obyektlərin relyefi, iqlim xüsusiyyətləri, çay şəbəkəsi, bitki və heyvanat aləminin yayılması, əhalinin yerləşməsindəki müxtəlifliklər nəqliyyat yolları və s. haqqında müəyyən məlumatların əldə edilməsi, onlar arasında qarşılıqlı əlaqənin öyrənilməsini özündə



cəmləşdirir. Bundan əlavə vizual təhlil apararkən xəritələrdən hadisə, obyekt və proseslərin kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərini oxumaq, bir çox qanunauyğunluqlar üzə çıxarmaq mümkündür.

3. Qrafiki təhlil xəritələrdəki qrafiki təsvirlər əsasında aparılmış tətqiqatlardır. Məsələn hər hansı bir ərazinin profilinin qurulması qrafiki təhlilin köməyi ilə mümkündür.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq qədim dövrün xəritələrinin müasir kartoqrafik təsvirlərdən əsas fərqlərini aşağıdakı kimi qeyd etmək olar:

1. Qədim dövrün xəritələri əsasən qabıq, dəri, ağac üzərinə çəkilmiş rəsmlərdə, qayaüstü oymalarda və s. öz əksini tapırdı. Göründüyü kimi bu dövrün xəritələri daha çox şəxsi bilik və bacarıqlara, düşüncələrə əsaslandığına görə səhvliklər, fikir müxtəliflikləri özünü aydın biruzə verir.

2. Müasir coğrafi xəritələr isə daha dəqiq olmaqla yanaşı olduqca dolğun məlumatları özündə cəmləşdirir. Bunun əsas səbəbi müasir cizah və texnoloji avadanlıqların geniş istifadəsidir.

3. Tarixi metod - Bu metodda coğrafi obyekt və hadisələrdə müəyyən dövrlərdə baş verən dəyişiklikləri öyrənib təhlil olunur.

Coğrafi obyekt və hadisələrin xüsusiyyətləri əksər hallarda onların yaranması və ya kəşfindən başlayaraq müəyyən bir nöqtəyə və yaxud günə qədər öyrənilir. Yerin və bəşəriyyətin inkişaf tarixi haqqında fikirlər fərdi tədqiqatların ümumləşdirilmiş formalaşmasıdır.

Tarixi metoddan istifadə müəyyən ardıcılıqla icra edilir. Bu ardıcılıq aşağıdakı kimi aparılır.

1. Təbii obyektin mənşəyi və yaranması təhlil edilir;

2. İnkişaf mərhələsi araşdırılaraq, faktlar müqayisə edilir;

3. Müasir vəziyyəti qiymətləndirilir [3, s.126].

4. Müqayisə metodu - Müqayisə metodunda coğrafi obyekt və hadisələrin oxşar və fərqli cəhətlərinin təhlil olunması nəticəsində yeni elmi nəticələrə gəlmək mümkündür. Bu metod coğrafi tədqiqat metodlarından ən qədim və geniş yayılmış metodlarından biri hesab edilir. Müqayisə metodunu əsasını qədim alimlər Heratod, Aristotel və s. qoymuşdur. Buna baxmayaraq orta əsrlər dövründə elmdə yaranmış durğunluqla əlaqədar bu metodlar unudulmuşdur. Lakin, müasir müqayisəli coğrafi tədqiqat metodlarının banisi A.Humbolt hesab edilir. A. Humbolt ilk dəfə bitki örtüyü və iqlim arasında baş verən əlaqəni öyrənməklə bu metoddan istifadə etmişdir. O həmçinin yer səthində olan hava qatlarını aydınlaşdırmaq üçün fiziki coğrafiya yaratmışdır [2, 11].

Müqayisəli tədqiqat metodlarından geniş istifadə edən tədqiqatçılardan biri də K.Ritterdir. Onun məşhur əsərlərindən "Müqayisəli coğrafiyaya dair fikirlər" "Coğrafiyanın təbiətə və bəşər tarixinə münasibəti və yaxud ümumi müqayisəli coğrafiya" və s. qeyd etmək olar [2, 11].

Müqayisəli tədqiqat metodu bütün coğrafi tədqiqat metodlarına nüfuz etməsinə baxmayaraq eyni zamanda müstəqil tədqiqat metodu olaraq-müstəqil coğrafiya sahəsi kimi seçilir.

Müqayisəli coğrafi metod aşağıdakı üsulları təbiiq edilə bilər.

1. Analogiya və yaz bənzətmə üsulu - Bu metodun mahiyyəti hər hansı bir yeni öyrənilmiş coğrafi obyekt və hadisələri daha dərinlən öyrənilmiş coğrafi obyekt və hadisələr ilə müqayisə etməkdir. Başqa sözlə hər hansı bir iki obyektin (və ya hadisənin) eyni zamanda müqayisəsi aparılır. Lakin, bir obyekt kifayət qədər öyrənilmiş, digərinin analoqu kimi araşdırılmamışdır. Belə olduğu halda kifayət qədər öyrənilmiş obyektin (yaxud hadisənin) xarakterik xüsusiyyətləri digərinə köçürülür. Analoq metodu coğrafi proqnozlaşdırma zamanı da istifadə edilə bilər. Məsələn, məkan ekologiyası və sənaye baxımından qiymətləndirilməsi.

2. Bərabər öyrənilmə üsulu - bu metod həm eyni inkişaf yolu keçmiş coğrafi obyektlərin oxşar xüsusiyyətlərini təhlil edib öyrənməyə, həm də müqayisə edib fərqli xüsusiyyətlərini aşkar etməyə



imkan verir. Oxşar xüsusiyyətlər təhlil edilən zaman eyni tip xüsusiyyətləri ayırmağa həmçinin gələcəklə bağlı müəyyən proqnozları verməyə şərait yaradır. Fərqləndirici xüsusiyyətlər təhlil olunanması coğrafi obyektlərdəki oxşar komponentlər seçildikdən sonra aparılır və bu xüsusiyyətlər obyekti özünəməxsus edir.

3. İnkişafın izlənilməsi üsulu - bu üsul genezisi yaxın hesab olunan obyektlərin inkişaf mərhələsini izləyib aşkar etməyə imkan verir ki bu da coğrafiyanın tarixi tətqiqat metodunun təşkilinə gətirib çıxarır.

Tətqiqatların aparılması zamanı bir çox coğrafi mənbələrdən istifadə edilə bilər ki, bunlara misal olaraq atlas və xəritələr, kitab, qəzet və jurnallar, internet, televiziya, radio, muzey eksponatları, ekspedisiyalar və s. qeyd edə bilərik.

YEKUN NƏTİCƏ

Təhlillər göstərir ki, coğrafi elmələrində əksər hallarda riyazi aparat, metod və modellərdən istifadə edilərkən müəyyən fərqli cəhətlərin yaranması özünü göstərir. Digər tərəfdən coğrafiyanın elmi tətqiqat istiqamətlərindən biri yeni metodların təhlilini aparmağına doğru istiqamətlənməlidir. Bu elmdə elmi metodlar ilə tətqiqat aparılması zamanı elmi tətqiqatların əsas məzmunu nəzəri və praktiki keyfiyyətlərlə tamamlanmalıdır.

Coğrafi təhlil nəzəri baxışına, öz funksional miqyasına, ölkənin sosil-iqtisadi inkişaf istiqamətinə, tətqiqat mənbəsinə görə özünəməxsus tətqiqat sahəsidir. Coğrafi təhlilin əsas metodologiyası çoxtərəfli xüsusi, regional və funksional problemlərin öyrənilməsinə, onun praktikasına əsaslanır. Buna görə də, bu elmdə yeni formalaşan tətqiqatlar üzərində məqsəduyğun müqayisəli tətqiqatlar aparılmalıdır. Bundan əlavə təhlil edilən zaman müəllifin öz şəxsi tətqiqatları, düşüncələri və təklifləri də tətqiqatın bir hissəsinə əhatə etməlidir.

Coğrafişünaslıq elmində əldə edilmiş mənbələrdə tətqiqatların nəticələri uzlaşdırılmalı, təhlillərin aparılmasına səy göstərilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Ağazeynal A. Qurbanzadə. Analitik coğrafiya. "Kooperasiya" nəşriyyatı. Bakı: – 2018, - 168 s.
2. Hacızadə Ə.M., Həsənov T.G. - Coğrafiya tarixi. Dərs vəsaiti. Bakı: - Bakı Universitetinin Nəşriyyatı,- 2001, - 94 s.
3. Mehdiyev A.Ş., İsmayılov A.İ. - Coğrafi informasiya sistemləri - Bakı: Müəllim nəşriyyatı-2011,- 233 s.
4. İsmayılov A.İ.- Azərbaycan torpaqlarının informasiya sistemi - Bakı: Elm, - 2004 , -308 s.
5. İsmayılov A.İ – Torpaq monitorinqinin informasiya bazası – Bakı: - Elm, – 1997,- 121 s.
6. Seyfullayeva N. S. - Coğrafiyanın tədrisi metodikası. Dərslik. Bakı: -2011 161 s.
7. Seyfullayeva N. S. - Orta məktəblərdə coğrafiya təliminin metodikası (B.Bibikin redaktəsi ilə).«Coğrafiyanın tədrisi metodikası. Dərslik. Bakı:-2011,- 223 s.
8. Берлянт А.М. Геоинформационное картографирование – М: -1997.-64 с.
9. Варламов А.А.,Валиев Д.С.,Государственная регистрация, учет и оценка земель. Москва: - ГУЗ 2004-64 с.
10. Докучаев В.В. Собр. Соч. М: Л: Изд-во АН СССР, 1951. - 595 с.
11. Кошкарёва А.В., Тикунов В.С. Геоинформатика - Справочное пособие. М: 1997.-213 с.



TRADITIONAL GEOGRAPHICAL RESEARCH METHODS AND THEIR ANALYSIS

K.A. Abbasova

As we know, the development of technology and technology in the modern era has its impact on every field, and it has also influenced geographical research methods and created conditions for their renewal. Thus, geographic research methods were grouped into traditional and modern ones and their unique characteristics were formed.

The article analyzes traditional research methods. In this case, separate traditional research methods are grouped and their specific features are noted. Field research, cartographic research, use of historical facts and their comparative analysis are the main part of the article. Each of the types of traditional research methods was analyzed separately, specific features were noted and certain suggestions were made. In addition, although traditional research methods are more primitive methods, their importance has been shown in modern times. The importance of using the mentioned research methods in modern times, the greater need for their use in certain fields is an indication of the relevance of the topic. During the research, certain types of these areas were grouped and noted. Suggestions were made on the topic. During the research, local and foreign sources were referred to and priority was given to the sources of the last period.

Keywords: *historical, comparison, cartography, field, expedition*

ТРАДИЦИОННЫЕ ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ АНАЛИЗ

К.А. Аббасова

Как известно, развитие техники и технологий в современную эпоху оказывает свое влияние на каждую область, а также повлияло на методы географических исследований и создало условия для их обновления. Таким образом, географические методы исследования были сгруппированы в традиционные и современные и сформированы их уникальные характеристики.

В статье анализируются традиционные методы исследования. При этом отдельные традиционные методы исследования группируются и отмечаются их особенности. Полевые исследования, картографические исследования, использование исторических фактов и их сравнительный анализ составляют основную часть статьи. Каждый из видов традиционных методов исследования был проанализирован отдельно, отмечены особенности и сделаны определенные предложения. Кроме того, хотя традиционные методы исследования являются более примитивными методами, их важность была показана в наше время. Важность использования названных методов исследования в современности, большая потребность в их использовании в определенных областях свидетельствует об актуальности темы. В ходе исследования были сгруппированы и отмечены отдельные виды этих зон. Были внесены предложения по теме. В ходе исследования использовались местные и зарубежные источники, приоритет отдавался источникам последнего периода.

Ключевые слова: *исторический, история, сравнение, картография, поле, экспедиция*